

KULTURĀ JĀRDUNĀK

12

YAKIN

(PRO MANUSCRIPTO)

12^a gna. A R A N T Z A Z U'n - Pazkoaldikoa - 1960

Aldian izan zaitugunari,
Kalbarioan il zaituzten orri,
Pazko-goizez piztua zatzaizkigunari,
Betieran bizirik zaitugun orri.

ELKARRIZETA

"TXILLARDEGI"-rekin solasean.

YAKIN'en jaiotza orduetatik irakurle zaituztegunok ezaguna duzute, noski, Txillardegia idazle gaztea. Gure belaunaldiko dugun idazle oni galdera-sail bat aurkeztu diogu. Ona emen berak esan dizkigunak.

- Zer derizkiozu YAKIN errebistari?
- Orrelako bat bear-bearrekoa dugula uste dut. Begi onez ikusten dut zuen aldizkaria, batez ere darabilzkien asmo ederrengatik. Bere ontan irautu nai badu, kultura derriorezkoa du euskerak. Onengatik zuen asmoak ezin obeak ditugu. Ba-liteke zuen lan ori oraindik EGIN gabea, umotu gabea izatea; baiña egin duzuten baiña geiagotara iristeko gauza zeratela uste dut.

- "Iritzi billa"-ri erantzun dioten zenbaitek, leenen alaetako joera-edo aldatu egin dugula esaten dute. Zuk ere berdina pentsatzen al duzu?

- Bai, noski. Aldatu egin da YAKIN zenbait gauzatan. Euskera batez ere.

- Onerako?

- Bai uste dut. Leenengo lan batzuetan erabili zenuten izkera ura, zerbait gozatu duzute ala de-ritzat, agian nai ainbat ez bada ere.

- Oraingo euskera ulergarriago gaitela ere esaten digute batzuek. Zuk zer diozu?

- Baietz. Ez dut osorik irakurri oi. Baiña ala esango nuke.

Euskaltzale geranok ez gera konturatzen; baiña egia tristea da: Euskeraz ondotoxi daki-tenak ez dituztela gure izkribuak ulertzen. Leen, berriz, Axular'ek, Mendoburu'k edo Kardaberaz'ek idazten zutenean, edozeinek uler zezakean geiena.

Alde batetik erri-euskera auldu eta eskatu egin dalako: dudarik ez. Baiña bestetik ere asmatu egiten dugulako, ikasi bearrean.

Oraindik euskaldun jatorrak itzegiten duten izkuntzatik urruti gabilta oso. Eskolarik ez dugula-ta esateak alde bat azaltzen du, noski; geiena segurki. Baiña ez da kakoa alere. Euskaldun

jatorrak ez du irakurtzen; baiña bai entzuten. Alabaiña, gure libururik geienak euskaldun jatorrai goratik irakurri (neureak ere bai, zoritxarrez) eta, nik aginduta, askotan ez dira konprenitzen.

Konzeptua zaila edo berria danean ez ulertzea normala da: koska ez datza izkuntzan, idean baizik. Baiña gu geienok, gauza ximple eta erre-xak idazten ditugunean ere, gutxi ententitzeko moduan azaltzen ditugu. Eta au, zalantzarik ez, akatx aundi bat dugu. Orrek adierazten du euskeraz ez dakigula. Frantsesak ententituko ez balute, frantsera dala esango al genuke ba? Gure eritasun kaltegarri onetan ez dago ez eskolarik eta ez ezer olakorik aipatu bear. Geronek daukagu kulpa. Naturaltasunik eza besterik ez da.

Eta naturaltasun ortatik asi bear. Bestela konturatu orduko ondotxo ibilliko da gure sasi-euskera ori euskaltzaleen apaletan aaztuta. Baiña gure aetatik aldegiña, aldendua; ots, ILLA.

- Zein izan da YAKIN'en akatsik okerrena? Zein da gaur-egun?

- Gure literatura guzian aurkitzen diranak. Euskerari buruz, askoren berrizalekeria; mamiari buruz, agian, alako oztasun-itxura bat. Bietan aurrera zoazte eskierki.

- Bizi diranetatik zein idazle emango zeniguke eredutzat, batez ere euskerari begiratuta?

- Ez da errexu, alajaiñetan! Iru oar-edo egi-tea barka zaidazu.

a) Euskerari buruz, au da, izkuntzari batez ere begiratuta, ez dut inor ikusten gaur bizi dani-keru ere jartzeko. Agin lapurteraz idazten duen bat edo beste. Baiña ba-dugu bat, egia esan, eta berakin ezin diteke INOR alderatu: Axular. Ez da bizi, baiña bizirik egon bearko luke guziongana.

b) Mamiari buruz: oraindik asieran gaudela. Oso gutxi dala gure elertia. Eta, batez ere, itzulitako literatura euskeraz egonarren, etzaidala iruditzen euskal literatura.

d) Alere ASI egin gera. Eta dugun onena aipatuko dizut.

Antzerkian ba-ditugu bi, onak: Monzon eta Lartzabal. Nere ustez oso egokia da alde guzietatik egin dutena. Euskera onena bi auek dute, nere

ustez, gaurko idazleen artean.

· Nobelagintzan, bi aipatuko nituzke: Etxaide eta Erkiaga. Oraingo ez dut uste beste bion maillan daudenik. Loidi ere ondo asi zan "Amabost egun Urgain'en" ematean; baiña nobela bat ez da aski nobelari egiazko bat izateko. Jean Etxepare, Donapaleutarra, ondo asi da, eta itxaropen da.

Saioan urrats eder bat eman dugu Iñurritza! ren bidez. Unamuno'ri buruzko bere saioa euskeraz eta seriotan egin dan leenengoa da, eta nere zor-ionak eman nai dizkiot orain. Tamala da itzegi-ten duen euskera ez erabiltzea liburuetan.

Olerkian, bat dugu gailen: Orixe.

- Ta YAKIN'en gai berdintsuak erabili dituz-tenetatik?

- Egia esan, ez naiz gauza galdera au ondo erantzuteko.

- Errebista zeure eskuetan bazeneuka, zein jo-kaera ezarriko zenioke? Nola nai zenuke, zeure gogo utzari begira, YAKIN?

- Ontaz luze xamar mintza nakizuke. Euskal literatura bat sortzera zuzenduko nituzke nik indar guziak. Begira gure inguruko izkuntzetara: oiek literatura bat sortu dute, sortu eta osatu. Bikaintasun eta gailentasuna dituen literatura bat. Begira zazu gurera: Zer daukagu? Gizaldiak eta gizaldiak joan zaizkigu ia ezer egin gabe; eta esnatu geranean izkuntzari begira lilluratu-ta, ao-zabalk gelditu gera.

Egia esan, euskal elertia egiteko dago orain-dik. Leenen ZERBAIT esan bear dugu eta gero eus-keraz esaten saiatu. Izkuntza bidea da, ez elbu-rua. Jomuga ortara bultzatuko nuke YAKIN:aldizka-ria KEZKA BATEN ONDOREA izan dedilla, eta ez bes-te aldera. Estrifia, barne-leia ori bear duzute: Gaiñerakoa orren ondotik etorriko da. Ez dezaio-gun, arren, gure lanari teillatutik ekin. Ezer esan BEAR ez duenak, ez du idatzi bear. BEARRAK eragin bear gaitu, ez euskera utsak.

Unamuno, Mann, Camus, Mauriac, eta abar eredu-tzat; baiña ez beren obrak kopiatuz, jokabidea baizik. Egiazkotasuna, zintasuna: Orra bida ba-karra. Bizitasuna bear du gure elertiak. Eta gaurko kezka eta katramillak gure liburuetan ixuritzen ez badira, Ez gera asi ere egin. Ez di-

ra gaiak alere bortxaz, ez: SENTITU egin bear dira NORTU, barnea astinduta. Eta gero, eta ezinbestean bezela, norberaren burua ezin eskuraturik bezela, "erdi-bearrak" estututa eta eraginda, idatzi. Lizardi'k esate baterako, auxe sentitzen zuen. Eta au bere barnean nabaitu ez duen idazleak ez du ezer onik egingo. Ezegin dudarik.

Orrengatik oso artifiziala deritzat aspaldifontan idatzitako geienari. Euskera utsa egiten jardun gera (eta ez zienziari dagokion moduan geienetan...) eta ez dugu bear aña aurreratu. Narzisismo aul eta inoio batean dardaratu gera. Arren: Leenen mamia, eta BIDENABAR euskera. Ez alderantziz.

- Ta izkuntzaren aldetik zer eskatuko zenieke YAKINlarieri?

- Naturaltasuna, eta euskera zaarrari bertagotik jarraitzea. Ontaz itzeginiik naiz. Orainarte euskaldunok erabilli ditugun kontzeptuak emateko ez dago ezer asmatu bearrik. Are gutxiago gramatika-arazoetan. Oietan IKASI egin bear da. Euskeraz idatzi nai dugu: Bai ala ez? Baiezkoan baigatez, daukaguna jakin bear. Ez bakoitzak euskera BERE kolkotik atera. Garbiagorik ur garbia.

Kontzeptu berrientzat, ordea, ez dugu etxean tresnarik. Sartaldeko kulturaz inutuak geranez, beste izkuntzak damaigutena jaso bear. Euskeraz asma baditeke itz egokiren bat, aurrera eta pozik. Baiña bestela, erderetara; eta pozik ere.

Euskera, gaiñera, larri dabil. Iltzeko zorian. Eta leenengo erremedioa auxe da: dagoanari eutsi. Gero egingo ditugu txertoak. Oraingoz salba dezagun eria, eta ez uxa bildutrez ondoratzen zaigun euskalduna.

- Beraz, labur-labur YAKIN'i eskatuko zenioke-na...

- Kezka sortzeko; ta kezka ori, euskeraz azaltzeko gooa. Baiña KEZKA aurrenik.

- Zer iruditzen zaizu euskerarentzat bearrekoena: Goi-goiko kultura edo "bulgarizaziozkoa" esan oi duguna?

- Premia aundiagoa du bigarrenak, dauden euskaldunak zerbait izan dezaten.

Leenengo mailakoa ere bearrezkoa da. Baiña,

berriz ere, ASTINTZEN GAITUZTEN ARAZOAK azaltzen ez baditugu, sasikeritan ari gera. "El Diario Vasco"-k Santamaria'ren artikulua zoragarri bat ekarri du otsailaren 28'an: "Buñuelos y soplillos". Euskal-idazle guztiak ondo aztertu bearko lukete. Berakin nator zearo.

- Zergatik leenbizi ori?

- Pausuka ibiltzen ez dana, ez dabil.

- Ez aal dugu, euskerari prestijiorik emateko, jakintsuengana jo bear, erriaren aurrean itxura onik izan dezan?

- Goitik ez bada, euskera ez da salbatuko. Bai, ortaz.

- Zure gustoko dan aldizkariren bat...

- "El Ciervo" esate baterako. Bizia da, zirt-zart idatzia; baiña zinezkoa. Artikulu laburrak; baiña beti giartsu. Lan laburrak eskatuko nizkizueke. Nai bada, burutazio bat bakarra izan dedilla, baiña barnetik jaioa. Eredu on bat iruditzen zait zueitzako.

- Gaurko euskal-literaturaren joera, matxinada-aurrekoarena baiña egokiagoa dugu, ala ez?

- Erabat artuta, bai. Nere ustez gure literatura aurrera dijoa, eta azkar gaitiera. Alere gure aurrekoak maiseatzea ez dago ondo: Gure belauna aurrerago iritxiko dala uste dut. Baiña berak ideki zuten alik ondoen ia asi gabe zegoan bidea. Eta danai, berakin bat ez etorrita ere, nere goratzarre au egin nai diet. Gure aurreko euskaltzaleak gabe, gaur ez litzake ezer izango.

- YAKIN'lariontzat bai al duzu beste zerbait esateko?

- IRAUN DEZAZUTELA. Irautea garaipenaren erdia da. Ekin ortaz, eta iraun.

oo oo oo oo

Auek dira Txillardegi gazteak esan dizkigunak. Ziur nago beste askok barnean ezin adieraziz geneukan zerbait ori argitaratu diguna. Eta eskatzen digun barne kezkatia su dezagunean, eusko bizi-arazoaren askabidean gerakela.

Beraz, sor dezagun kezka, ta gainerakoa ba-dator-
kiguke.

Intxausti'tar Joseba, ofm.
- Arantzazu'koa -

